

**До спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02
в Інституті економіко-правових досліджень
НАН України**

01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора Рєзнікової Вікторії Вікторівни
на дисертаційне дослідження**

Смітюха Андрія Володимировича

«Корпоративні права та корпоративні паї (частки):

теоретико-правові засади»,

подане на здобуття наукового ступеня

**доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 –
господарське право, господарсько-процесуальне право**

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Корпоративні права загалом, як і питання їх реалізації, захисту, правової природи зокрема, неодноразово ставали предметом наукових досліджень (як господарсько-правових, так і цивільно-правових). Це твердження є справедливим також щодо акцій, щодо правової природи корпоративних відносин в цілому. Варто згадати лише фундаментальні дослідження рівня докторських дисертацій: Кравчук В. М. «Припинення корпоративних правовідносин у господарських товариствах» (2010); Кібенко О. Р. «Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України» (2006); Лукач І. В. «Господарсько-правове регулювання корпоративних відносин в Україні: теоретичні проблеми» (2016); Кологойда О. В. «Теоретичні проблеми правового регулювання господарських відносин на фондовому ринку України» (2016); Бігняк О. В. «Цивільно-правовий захист корпоративних прав в Україні» (2018) та ін. Як бачимо, їх чимало.

У той же час, слід зауважити, що частки у статутному (складеному) капіталі, частки у майні виробничих кооперативів, правова природа яких є вочевидь подібною до правової природи акцій і які узагальнено можна іменувати корпоративними паями (частками) (що, власне, і пропонує робити

Смітюх А. В. у своєму дисертаційному дослідженні), привертала до себе значно менше уваги з боку науковців. Питання співвідношення, взаємозв'язку між «корпоративними правами» та «корпоративними паями (частками)» залишалися здебільшого нез'ясованими. Як наслідок, – дослідження корпоративних прав поза контекстом проблематики корпоративних паїв (часток) мало фрагментарний характер, що призводило до виникнення суперечностей доктринального та логічного порядку, а також знижувало потенціал практичного впровадження результатів наукових розробок.

Розвиток корпоративного законодавства відбувається шляхом прийняття спеціальних законів, які поступово заміщують застарілі норми Закону України «Про господарські товариства», прийнятого ще 19.09.1991 р. і містять розгалужені положення щодо окремих видів господарських товариств та певних аспектів їх створення, припинення і діяльності. Це, перш за все, Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. та Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р., які забезпечують задовільний рівень регулювання корпоративних відносин, відповідно, в акціонерних товариствах, товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю. Водночас відсутнє належне, деталізоване, засноване на сучасних підходах ефективне правове регулювання корпоративних прав у інших корпоративних господарських організаціях. Так само через відсутність цілісної концепції корпоративних прав та корпоративних паїв (часток) неврегульованою залишається чимала кількість загальних питань корпоративного права. Зокрема, в контексті унормування невирішених на сьогодні питань, які стосуються корпоративних паїв (часток) неоформлених як цінні папери, тобто – відмінних від акцій. Це дозволяє стверджувати, що законодавство про корпоративні права та корпоративні паї (частки) характеризується низьким рівнем кодифікаційної техніки, а також за формою і змістом не відповідає потребам сьогодення, не забезпечує належного рівня регулювання реалізації і захисту корпоративних прав, прав на корпоративні паї (частки).

Цим власне й зумовлюється потреба у фундаментальній розробці єдиної теоретико-правової концепції корпоративних прав та корпоративних паїв (часток). Зокрема, як на доктринальному, так і на законодавчому рівнях мають бути надані відповіді на питання щодо: співвідношення організаційно-господарських повноважень, організаційно-установчих повноважень власника, корпоративних обов'язків та корпоративних правовідносин з категорією корпоративних прав; правової природи корпоративних паїв (часток) та їх функцій; поділу корпоративних паїв (часток) на прості та привілейовані; засад обліку, формування, погашення, анулювання корпоративних паїв (часток), переходу прав і звернення стягнення на них; видів і ступенів корпоративного контролю; предмету та порядку реалізації права учасника корпоративної господарської організації на інформацію; правової природи майнових корпоративних прав та їх співвідношення із зобов'язальними правами вимоги; наочною є необхідність забезпечення зазначених у ст.167 ГК України корпоративних прав деталізованими правомочностями в усіх видах корпоративних господарських організацій.

Вочевидь, ефективність виконання законодавцем та судовою системою своїх завдань потребує глибоких та якісних наукових розробок, спрямованих на ефективне закріплення і реалізацію як корпоративних прав, так і прав на корпоративні паї (частки), втілення яких дозволить забезпечити правовий господарський порядок у корпоративних відносинах.

У зв'язку з цим нагальною потребою є обґрунтування концепції господарсько-правового регулювання корпоративних прав та корпоративних паїв (часток) і визначення шляхів втілення її основних елементів у господарському законодавстві України, що стало метою дослідження А. В. Смітюха.

Заповнення теоретичних прогалів та усунення недоліків щодо корпоративних прав та корпоративних паїв (часток) потребує відповідно виваженого та всебічного обґрунтування авторської позиції, що сприятиме формуванню та визначенню цілісного підходу. В цьому контексті обрання теми

дослідження заслуговує підтримки, адже вона є актуальною для правової науки і за своїм предметом та поставленою метою заповнює існуючу прогалину в теорії господарського права.

Актуальність дисертаційної роботи підтверджується і тим, що вона виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Одеського національного університету імені І. І. Мечникова МОН України у межах тем «Дослідження проблем співвідношення приватноправових та публічноправових чинників соціально-економічних відносин» (номер державної реєстрації 0106U008142) та «Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному та приватному праві» (номер державної реєстрації 0118U001224), де автором опрацьовано питання теоретико-правових засад корпоративних прав та корпоративних паїв (часток).

МЕТА І ЗАВДАННЯ,

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ, ЙОГО СТРУКТУРА

Метою дослідження Смітюха А. В. є обґрунтування цілісної концепції господарсько-правового регулювання корпоративних прав та корпоративних паїв (часток), визначення шляхів втілення її основних елементів у господарському законодавстві України (с. 40 дисертації). Мета дослідження зумовила ряд ключових завдань, що поставлені і вирішенні в дисертаційній роботі, які зводяться до: розробки теоретичних напрацювань щодо корпоративних господарських організацій і визначити дане поняття; доопрацювання теоретико-правових засад інституту корпоративних прав, удосконалення визначення поняття корпоративних прав, їх класифікації; за наслідками дослідження категорій організаційно-господарських повноважень, організаційно-установчих повноважень власника, корпоративних обов'язків та корпоративних правовідносин, уточнення їх співвідношення з категорією корпоративних прав; удосконалення визначення поняття корпоративного паю (частки), доопрацювання поділу корпоративних паїв (часток) на прості та привілейовані, виокремлення функцій корпоративних паїв (часток); визначення поняття корпоративного вкладу; узагальнення засад обліку, формування,

погашення, анулювання корпоративних паїв (часток), переходу прав і звернення стягнення на них та обґрунтування напрямів їх удосконалення; встановлення правової природи немайнових корпоративних прав, удосконалення визначення відповідного поняття; удосконалення визначення поняття, видів та ступеню корпоративного контролю, удосконалення визначення поняття і доопрацювання класифікації видів корпоративного рейдерства (юридично мотивованого корпоративного загарбання); встановлення правової природи майнових корпоративних прав, їх співвідношення із зобов'язальними правами вимоги; удосконалення порядку виплати дивідендів; доопрацювання положення щодо переважного права учасника корпоративної господарської організації на придбання корпоративних паїв (часток) тощо (с.41-42 дисертації). Структура дисертації є логічною та складається з титульного аркуша; анотації, викладеної українською та англійською мовами; змісту; основної частини, що включає: вступ, чотири розділи, що включають 13 підрозділів, висновків; списку використаних джерел із 642 найменувань і додатків. Зміст дисертаційної роботи дозволив розкрити необхідні положення теми «Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові засади».

В методологічному сенсі автором застосовано широкий комплекс фундаментальних та сучасних методів дослідження, які повністю відповідають встановленій меті, завданням та дають можливість отримати достовірні результати (с.42). У дисертації вдало використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

Таким чином, мета, завдання, методи дослідження, об'єкт та предмет дисертаційної роботи визначено повно та коректно.

ОЦІНКА ОБґРУНТОВАНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЇ, ЇХ ДОСТОВІРНОСТІ Й НОВИЗНИ

Дисертація Смітюха А. В. є логічно послідовним та самостійним науковим дослідженням.

Автором дисертаційного дослідження розкрито та сформульовано низку науково обґрунтованих теоретичних положень щодо понятійно-категоріального апарату, систематики, щодо цілісної концепції господарсько-правового регулювання паїв (часток), щодо шляхів втілення її основних елементів у господарському законодавстві України, що загалом свідчить про завершеність, наукову цінність представленої дисертаційного дослідження.

Новизна результатів наукового дослідження полягає у тому, що воно є першим комплексним дослідженням теоретико-правових засад корпоративних прав у їх взаємозв'язку з корпоративними паями (частками), результатом якого стало обґрунтування цілісної концепції господарсько-правового регулювання корпоративних прав та корпоративних паїв (часток), спрямованої на ефективне закріплення і реалізацію корпоративних прав, прав на корпоративні паї (частки) з метою забезпечення правового господарського порядку у корпоративних відносинах.

Визначальним для цієї дисертаційної роботи є те, що автору дисертації вдалося істотно поглибити вчення про корпоративні права та корпоративні паї (частки). Серед положень, що містять елементи наукової новизни різного рівня і являють теоретичний інтерес, можна, зокрема, зазначити наступні:

- визначення поняття корпоративних прав як неподільного комплексу недоступних для третіх осіб (ексклюзивних) прав особи щодо корпоративної господарської організації та інших суб'єктів корпоративних прав (за наявності), які у сукупності покликані забезпечити реалізацію інвестиційного інтересу особи, дозволяють здійснювати на корпоративну господарську організацію безпосередній і системний вплив, а також отримувати блага, у тому числі матеріальні, від її діяльності (с. 46, 91);
- обґрунтування уніфікації кола та обсягу правомочностей, які складають корпоративні права учасника корпоративної господарської організації, корпоративні паї (частки) у якій не оформлені як цінні папери (с. 43, 103-104);
- встановлення співвідношення корпоративних прав і організаційно-господарських повноважень з аргументацією, що організаційно-господарські

повноваження охоплюють корпоративні права у тій частині, у якій останні дозволяють учаснику здійснювати над корпоративною господарською організацією вирішальний корпоративний контроль (с.46, 112-116);

– аргументація фрагментарного та допоміжного характеру корпоративних обов'язків учасника, яким завжди кореспондує корпоративне право іншого учасника, але не корпоративної господарської організації (с. 43-44, 133-134) та розмежування обов'язку корпоративної господарської організації у корпоративних правовідносинах і корпоративного обов'язку учасника корпоративної господарської організації за ознакою суб'єкта обов'язку (с. 47, 134-135);

– визначення поняття корпоративного паю (частки) як оборотоздатного символу (транзитивного знаку), що посвідчує корпоративні права, є субституттом корпоративного вкладу, об'єктом речових прав і повинен обліковуватися у Єдиному державному реєстрі, або, якщо корпоративний пай є акцією – у депозитарній системі (с. 47, 175-176);

– визначення поняття «сукупна корпоративна частка» як частки, яку складає належна особі (особам) сукупність корпоративних паїв (часток) щодо загальної кількості корпоративних паїв (часток) корпоративної господарської організації (с. 44, 179);

– визначення поняття корпоративного вкладу як належного особі на праві власності майна, яке передається корпоративній господарській організації з метою набуття особою корпоративних прав (с. 44, 200-202);

– визначення похідних від поняття корпоративного вкладу та взаємопов'язаних понять оголошеного корпоративного капіталу та сформованого корпоративного капіталу (с. 47, 207-211);

– обґрунтування засад обліку корпоративних паїв (часток), неоформлених як цінні папери шляхом їх ідентифікації через унікальні номери, реєстрації усіх прав та обтяжень державними реєстраторами (с. 44, 214-215);

- обґрунтування таких форм припинення корпоративного паю (частки), що неоформлений як цінний папір, як погашення та анулювання (с. 45, 223-225);
- пропозиції щодо удосконалення порядку звернення стягнення на корпоративні паї (частки), неоформлені як цінні папери через встановлення черговості осіб, які можуть набути корпоративні паї (частки) учасника-боржника у власність і сплатити борг (інші учасники, корпоративна господарська організація, переможець аукціону) з наданням кредитору можливості набути корпоративні паї (частки) учасника-боржника у власність або звернути стягнення безпосередньо на майно корпоративної господарської організації, якщо зазначені вище особи не задовольнили майновий інтерес кредитора (с. 47-48, 225-233);
- пропозицій щодо можливих шляхів попередження виникнення ситуативних та умовних ступенів корпоративного контролю через відмову від концепції кворуму в акціонерних товариствах, у яких кількість акціонерів не перевищує 100 осіб, та у корпоративних господарських організаціях, у яких корпоративні паї (частки) не оформлені як цінні папери незалежно від кількості учасників та через уніфікацію ступенів корпоративного контролю у таких організаціях (с. 49, 282-285);
- пропозиції щодо конкретизації предмета та порядку реалізації учасником права на інформацію шляхом встановлення єдиних для всіх корпоративних господарських організацій, корпоративні паї (частки) у яких неоформлені як цінні папери: переліку відомостей про корпоративну господарську організацію та її діяльність, що задовольнятимуть законний інтерес учасника бути обізнаним про значні факти про корпоративну господарську організацію та її діяльність; єдиного порядку отримання таких відомостей на запит учасника (с. 50, 309, 313-315, 317). Така пропозиція є насправді прогресивною та покликаною ефективно захистити реальні інтереси учасника корпоративної господарської організації всупереч уже усталеним обмежувальним правовим позиціям вищих судових інстанцій, згідно з якими

господарське товариство: а) зобов'язане надавати учаснику на його вимогу лише документи звітного характеру, а учасник не вправі зобов'язати товариство надати інші документи про діяльність товариства, не передбачені статутом чи законодавством України; б) не має обов'язку надавати запитувану учасником інформацію у письмовому вигляді (у виді ксерокопій), а лише несе обов'язок надавати учасникові товариства для ознайомлення визначену законом інформацію, з якої вже сам учасник має право робити виписки, фотографії, копії;

– пропозиції щодо удосконалення порядку виплати дивідендів шляхом диференціації строків сплати залежно від типу корпоративного паю (частки), оформлення корпоративного паю (частки) як цінного паперу та кількості учасників корпоративної господарської організації (с. 49, 351-355);

– визначення поняття «дивестування корпоративного паю (частки)» як задоволення інвестиційного майнового інтересу учасника корпоративної господарської організації за його одностороннім волевиявленням через отримання ним майнової корпоративної квоти, що слідує з корпоративного паю (частки) за рахунок відповідного суб'єкта корпоративних правовідносин (с. 46, 372-373).

Цікавою з наукової точки є пропозиція автора щодо впровадження модельного договору купівлі-продажу корпоративних паїв (часток), що затверджуватиметься Кабінетом Міністрів України і міститиме умови, достатні для належного і повного врегулювання відносин купівлі-продажу корпоративних часток і більшості ситуацій. Ця ідея автора має перспективи розширеного дослідження та поглибленого вивчення в рамках теорії господарського договірної права з точки зору правової природи такого договору, способу його укладення, порядку набуття ним чинності тощо.

Робота містить доволі ретельний аналіз великої кількості конкретних норм законодавства щодо корпоративних прав та корпоративних паїв (часток) та розроблених пропозицій щодо удосконалення їх правового регулювання. Значна частина цих пропозицій придатна до практичного втілення як у

законотворчості, так і для використання у правозастосовній діяльності. Робота містить й інші позитивні висновки, які відображено в дисертації та авторефераті.

Викладення матеріалу характеризується творчим підходом, логікою наведених доводів та висновків.

ДОСТОВІРНІСТЬ І ОБГРУНТОВАНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати дисертаційної роботи базуються на: а) застосованому під час дослідження результатів авторитетних раніше проведених досліджень українських та зарубіжних науковців у галузі теорії права, господарського права, цивільного, адміністративного та фінансового права; б) законодавстві України та зарубіжних країн (Китайської Народної Республіки, Королівства Нідерланди, Латвійської Республіки, Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Республіки Казахстан, Республіки Молдова, Республіки Польща, Російської Федерації, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративної Республіки Німеччини), директивах ЄС, судовій практиці, у тому числі Європейського Суду з прав людини.

Достовірність і обґрунтованість результатів дослідження підтверджується відтак проведеним дисертантом аналізом нормативно-правових актів України та низки країн ближнього та дальнього зарубіжжя, матеріалів судової практики (рішення Європейського Суду з прав людини, Великої Палати Верховного Суду, Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, Верховного Суду України, Вищого господарського суду України, роз'яснення та листи Вищого господарського суду України, Верховного Суду України, Рішення Конституційного Суду України), значного обсягу спеціальної наукової літератури, яка стосується предмету дослідження (список використаних джерел включає 642 найменування).

Для роботи характерний логічний стиль викладення матеріалу, смислова завершеність, цілісність та зв'язаність. Завдяки точному використанню

юридичної термінології і фразеології дослідження відзначається послідовністю, стислістю та чіткістю висновків.

ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у розробці сучасних підходів до вчення про корпоративні права та корпоративні паї (частки), у можливості використання теоретичних положень і висновків дисертаційної роботи у процесі законотворчої діяльності з метою модернізації корпоративного законодавства України, а також для забезпечення єдності судової практики при вирішенні корпоративних спорів.

Положення дисертаційної роботи можуть застосовуватись у науково-дослідній роботі та навчальному процесі при підготовці посібників, підручників та методичних матеріалів, а також у рамках викладання господарсько-правових дисциплін, призначених для студентів юридичних та економічних спеціальностей.

Окремі положення, сформульовані у дисертації, використовуються: у навчальному процесі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова МОН України при викладанні навчальної дисципліни «Господарське право» («додаток А» до дисертації, с. 499), Одеського національного університету імені І. І. Мечникова МОН України при викладанні дисциплін: «Господарське право», «Корпоративне право», «Правові основи інвестиційної діяльності» («додаток Б» до дисертації, с. 500); у практичній діяльності ТОВ «ОЙЛ ТРАНСШІПМЕНТ» («додаток В» до дисертації, с. 501) і ТОВ «ЮРИДИЧНА КОМПАНІЯ «ЮСТА» («додаток Д» до дисертації, с. 502-503). Теоретичні висновки дисертації сформульовано у вигляді пропозиції щодо удосконалення чинного господарського законодавства України про корпоративні права та корпоративні паї (частки), які було рекомендовано до використання у законотворчій діяльності («додаток Е» до дисертації, с. 504-552). Результати дисертаційної роботи розглянуті на зборах суддів Господарського суду Одеської області та використовуються в роботі даного

суду при розгляді корпоративних спорів («додаток Ж» до дисертації, с. 553). Положення та висновки, сформульовані в дисертації, що мають дискусійний характер, можуть скласти підґрунтя для подальших наукових досліджень.

ЗАУВАЖЕННЯ ЗА ЗМІСТОМ ДИСЕРТАЦІЇ

Загалом зміст дисертаційної роботи Смітюха А. В. свідчить про творчий характер проведеного дослідження.

У той же час окремі висновки, сформульовані в роботі, мають дискусійний характер, а деякі положення дисертації потребують уточнення й конкретизації. Не можна оминати увагою й окремі недоліки роботи.

Основні **зауваження** до змісту положень, викладених у дисертації, можуть бути зведені до наступного.

1. У дисертації висловлюється думка про поширення вимоги щодо неподільності корпоративних паїв (часток) та рівності усіх корпоративних паїв (часток) окремої корпоративної господарської організації за обсягом посвідчених ними прав на усі корпоративні паї (с. 47). Автор прямо вказує на те, що це спричинить *«певне наближення правового режиму усіх корпоративних паїв (часток), що не оформлені як цінні папери, до режиму акцій»* (с. 177). Водночас автор пише, що у правових системах Польщі та Сполученого Королівства, до досвіду яких він апелює, передбачена можливість поділу капіталу товариства на паї (частки) як рівної так і нерівної номінальної вартості (с. 177). Безальтернативне впровадження рівності корпоративних паїв (часток) за обсягом посвідчених прав має наслідком необхідність переоформлення усіх корпоративних паїв (часток) в усіх існуючих господарських товариствах та інших корпоративних господарських організаціях.

Відтак виникає цілком логічне питання: то чи не є доцільним збереження можливості формування корпоративних паїв (часток), неоформлених як цінні папери, як з рівною так і з нерівною номінальною вартістю (відповідне положення повинен містити установчий документ господарської організації)?

2. Автор дисертації пропонує визначення *поняття засновницького (квазізасновницького) права* як права передати корпоративний вклад корпоративній господарській організації і набути корпоративний пай (с. 43, 126-128), пише, що *«право на внесення корпоративного вкладу є єдиним майновим правом засновника ... якому кореспондує обов'язок корпоративної господарської організації прийняти такий корпоративний вклад»* (с. 125-126) і аргументує виникнення корпоративних прав за корпоративними паями (частками), неоформленими як цінні папери і відповідних корпоративних правовідносин участі в момент державної реєстрації формування таких корпоративних паїв (часток) на підставі даних про фактично внесені корпоративні вклади із встановленням місячного строку внесення корпоративних вкладів і формування корпоративних паїв (часток) (с. 44, 217-219). Таким чином, на думку автора засновник стає учасником і набуває корпоративні права після передачі корпоративного вкладу, яка має відбутися протягом одного місяця після створення корпоративної господарської організації, а єдине право яке мають засновники щодо такої організації до моменту внесення корпоративних вкладів – це право передати такі вклади. Втім, діяльність господарської організації починається з моменту її державної реєстрації і її керівником стає особа, призначена засновниками. Таким чином, виявляється, що до моменту внесення корпоративних вкладів і набуття статусу учасників засновники не можуть впливати на дії призначеного ними керівника корпоративної господарської організації. З урахуванням вказаного наведені пропозиції дисертанта потребують додаткового обґрунтування та пояснень.

Сам *«корпоративний вклад»* автор також визначає як належне особі *на праві власності майно* (курсив наш – Р. В.), яке передається корпоративній господарській організації з метою набуття особою корпоративних прав. Звідси виникає щонайменше два питання: чому лише на *праві власності?* та чому лише *майно?* Як вклад може передаватися і право користування певним об'єктом нерухомого майна (наприклад, земельною ділянкою, а остання може

належати особі на праві постійного користування, а не на праві власності)... Власне і Законами України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. визнається можливість внесення вкладу (здійснення оплати вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства) грошовими коштами, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник, та векселів), майном і майновими правами, нематеріальними активами, що мають грошову оцінку.

3. Однією з пропозицій дисертанта є поширення на корпоративні паї (частки), неоформлені як цінні папери, поділу на прості та привілейовані, що традиційно застосовується до акцій (с. 50, 193). Водночас автор пропонує наділити учасників – власників привілейованих корпоративних паїв (у тому числі – акцій) правом ініціювати проведення перевірок фінансової звітності корпоративної господарської організації та її господарської діяльності як в цілому, так і за окремими напрямками (с. 48, 258), визнає право таких учасників ініціювати скликання загальних зборів, вносити зміни до їх порядку денного, бути присутніми на зборах та брати участь в обговоренні будь-яких питань порядку денного, зауважуючи, що *«єдине обмеження учасника корпоративної господарської організації – власника привілейованого корпоративного паю (частки) у тому, що стосується права брати участь в управлінні корпоративної господарської організації, має бути обмеження права голосувати на загальних зборах певним переліком питань, а у повних товариствах з привілейованими корпоративними паями (тобто у командитних товариствах) – також неможливість вести справи»* (с. 258-259).

Проте традиційно переваги в отриманні майнових благ від участі у господарській організації, які надає привілейована акція, компенсуються звуженням обсягу права брати участь в управлінні такою організацією. Англійською мовою учасник – власник привілейованої частки іменується «silent partner», тобто – мовчазний партнер. Наведені пропозиції щодо розширення обсягу права учасника – власника привілейованого корпоративного

паю (у тому числі – акції) брати участь в управлінні господарською організацією надмірно, на нашу думку, збільшують можливості впливу такого учасника на господарську організацію та вимагають додаткового обґрунтування.

4. Чималу увагу у роботі присвячено проблематиці *корпоративного рейдерства*, яке автор іменує також «*юридично мотивованими корпоративними загарбаннями*» (с. 285-303). Слід зауважити, що проблематика корпоративного рейдерства (воно, безперечно, є специфічним явищем правової дійсності) лежить значною мірою осторонь тих основоположних питань, дослідження яких є необхідним і достатнім для вироблення цілісної концепції господарсько-правового регулювання корпоративних прав та корпоративних паїв (часток). Водночас у роботі надається удосконалене визначення поняття *корпоративного рейдерства (юридично мотивованого корпоративного загарбання)* та пропонується класифікація юридично мотивованих корпоративних загарбань на *зовнішні та внутрішні за ознакою відношення особи, яка здійснює загарбання до корпоративної господарської організації на момент початку здійснення загарбання (юридично мотивоване корпоративне загарбання, яке здійснює учасник корпоративної господарської організації є внутрішнім, юридично мотивоване корпоративне загарбання особою, яка не є учасником на момент початку здійснення, є зовнішнім)* (с. 50, 293).

Втім, виникає питання: а чи є об'єктивно доцільним поділ юридично мотивованих корпоративних загарбань за такою ознакою (таким критерієм)? Як зауважує сам дисертант, різниця між зовнішнім та внутрішнім корпоративним рейдерством зникає після придбання особою, яка здійснює юридично мотивоване корпоративне загарбання, першого пакету корпоративних паїв (часток), що надає такій особі статус учасника корпоративної господарської організації і низку корпоративних прав (с. 293).

І ще одне питання з приводу якого було б цікаво почути думку дисертанта. Де пролягає межа між господарсько-правовими та кримінально-правовими аспектами рейдерства? Чи можливо їх відокремити один від одного?

Чим визначається та обмежується господарсько-правова проблематика рейдерства? Адже тривалий період господарсько-правові дослідження з цієї тематики не виконувалися (за винятком злиття та поглинань) з огляду на потенційну невідповідність спеціальності 12.00.04.

5. Автор пропонує визначення *поняття майнової корпоративної квоти*, у якому частина майна корпоративної господарської організації або її вартість, що складає об'єкт зазначених у визначенні прав характеризується як така, що є пропорційною сукупній корпоративній частці учасника (с. 45, 361).

Однак, таке визначення не є однозначним.

Автор визначає сукупну корпоративну частку як *«частку, яку складає належна особі (особам) сукупність корпоративних паїв (часток) щодо загальної кількості корпоративних паїв (часток) корпоративної господарської організації»* (с.44, 179). У той же час, автор пропонує визначення *поняття «дивестування корпоративного паю (частки)»* як задоволення інвестиційного майнового інтересу учасника корпоративної господарської організації за його одностороннім волевиявленням через отримання ним майнової корпоративної квоти, що слідує з корпоративного паю (частки) за рахунок відповідного суб'єкта корпоративних правовідносин (с. 46, 372-373), обґрунтовуючи можливість дивестування окремих (тобто не всіх) корпоративних паїв (часток), належних учасникові корпоративної господарської організації, на його вибір (с. 371-372). Звідси висновок, – дивестування корпоративного паю (частки) передбачає отримання майнової корпоративної квоти, яка прив'язується до окремого корпоративного паю (частки), або певної їх сукупності, яка, утім, може виявлятися вужчою за сукупну корпоративну частку учасника, як її визначає автор. Таким чином, майнова корпоративна квота не в усіх випадках повинна прив'язуватися до сукупної корпоративної частки учасника, як її визначає автор.

6. Автор активно використовує у роботі термін *«квазізасновник»* і похідні від нього категорії *«квазізасновницьке право»*, *«квазізасновницькі відносини»*, у тому числі формулює на їх основі позиції, які становлять наукову новизну

роботи та входять до висновків (с. 43, 47, 124, 142, 145–150, 209, 211, 219–220, 235, 420, 431, 433 тощо). Використання цих термінів, на нашу думку, потребує додаткового обґрунтування під час прилюдного захисту.

Висловлені зауваження, у той же час, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Смітюха А. В. на тему «Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові засади», оскільки стосуються переважно дискусійних питань, пов'язані зі складністю та, в окремих випадках, неоднозначністю проблематики роботи, недосконалістю господарського законодавства, суперечливістю судової практики, неоднозначністю правових позицій, висловлюваних вищими судовими інстанціями. Вони не перешкоджають загалом позитивно оцінити дану дисертаційну роботу, що є завершеною працею, в якій отримані нові обґрунтовані теоретичні результати, що в сукупності є достатньо суттєвими для господарсько-правової наукової думки. Дисертаційне дослідження спрямоване на збагачення науки господарського права і сприятиме формуванню ефективної та дієвої системи господарського законодавства.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПО ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційне дослідження Смітюха Андрія Володимировича характеризується безумовною актуальністю.

Дисертація Смітюха А. В. є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій вирішено важливу для доктрини господарського права науково-прикладну проблему, а саме обґрунтовано цілісну концепцію господарсько-правового регулювання корпоративних прав та корпоративних паїв (часток), визначено шляхи втілення її основних елементів у господарському законодавстві України. Дисертаційна робота виконана на високому науково-теоретичному рівні і заповнює існуючу прогалину в галузевій науковій літературі з проблем корпоративних прав та корпоративних паїв (часток).

Дисертаційна робота А. В. Смітюха відповідає спеціальності 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право.

Результати дослідження викладені у 52 наукових працях, з яких 3 монографії, 20 статей у фахових наукових виданнях України, 5 статей у наукових періодичних виданнях інших держав, 17 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій, 7 публікацій в інших виданнях.

При цьому як публікації, так і автореферат дисертації з достатньою повнотою висвітлюють положення поданого на захист дослідження. Зміст автореферату дисертації є ідентичним основним положенням, сформульованим в дисертації. Зміст автореферату також загалом відповідає структурі, змісту та основним висновкам, зробленим дисертанткою в роботі.

Як свідчить зміст дисертації та автореферату, автор достатньо добре обізнаний з темою дослідження, проаналізував основні погляди, доктринальні підходи та концепції з досліджуваної проблематики, висловлює власну думку та позицію, пропонує шляхи розв'язання існуючих проблем, розкриває поняття корпоративних господарських організацій, поняття та види корпоративних прав, а також співвідношення категорії корпоративних прав із суміжними категоріями; розкриває поняття, типи корпоративних паїв (часток), інститути корпоративного вкладу і корпоративного капіталу, засади обліку, формування, погашення, анулювання корпоративних паїв (часток), переходу прав та звернення стягнення на них; виявляє правову природу майнових корпоративних прав, їх співвідношення із зобов'язальними правами вимоги, право на дивіденди, право на майнову корпоративну квоту та пов'язані з ним права, а також переважні права на придбання корпоративних паїв (часток). Дослідження загалом виконане на належному науковому рівні.

Наукові положення і результати, які виносилися на захист у кандидатській дисертації Смітюха А. В. на тему «Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА та *lex mercatoria* в контексті міжнародного приватного права» за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, на захист у докторській дисертації «Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові засади» не виносяться. Зміст автореферату дисертації є ідентичним

основним положенням, сформульованим в дисертації. Оформлення дисертації та її автореферату відповідає вимогам, встановленим МОН України. Публікації в достатній кількості вміщено у виданнях, визначених МОН України для оприлюднення положень дисертацій.

За своїм змістом, науковою новизною та оформленням дисертація на тему «Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові засади» відповідає вимогам п.10 Порядку присудження наукових ступенів, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор Смітюх Андрій Володимирович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри господарського права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В. В. Резнікова

Підпис доктора юридичних наук, професора Резнікової В. В. засвідчую:

04.04.

